

פרק 7 עקרונות הפרשנות

כאשר מנסים לחלץ טיעון מהטקסט המכיל אותו, כיצד יודעים מה לשכתב, כמה ואיך? נתמקד בדוגמא אחת כדי לגזור כמה עקרונות כלליים של פרשנות.

7.1

אולי אי־אפשר לזרוק את כל המעשנים לים. אבל ניתן לפחות להטיל מס כואב על ההרגל המלוכלך שלהם. ברור כבר מעל לכל ספק שהעישון מזיק, לא רק למעשן עצמו אלא גם לכל מי שסביבו. אז לטובת כולם יש להוריד את שיעור העישון. מי יודע? אם למעשנים אין מספיק שכל להירחע בגלל הסכנה לבריאות, אולי מחיר גבוה יותר יצליח להרתיע אותם. איך שלא יהיה, מגיע לממשלה לקבל בחזרה את כל מה שהעישון עולה לה.

פרשנות לפי מובן אחד, "לפרש" - הפרשנות היא מעבר ממלים (או ממצעים) אל משמעותו להבהיר דבר לא ברור. אבל לפי מובן אחר, שהוא זה המשמש אותנו כאן, "לפרש" - משמעותו פשוט להגיד מהי המשמעות של משהו, או מהי הכוונה של משהו; כלומר, לפי מובן אחד, "לפרש" - הפרשנות היא מעבר ממלים (או ממצעים) אל משמעותו להבהיר דבר לא ברור. אבל לפי מובן אחר, שהוא זה המשמש אותנו כאן, "לפרש" - משמעותו פשוט להגיד מהי המשמעות של משהו, או מהי הכוונה של משהו; כלומר,

מהי מסקנת הטיעון שבקטע 7.1? איך בכלל יודעים? כדי לקבוע מהי המסקנה ניתן לשאול כך: מה המחבר מנסה להוכיח כאן? כמובן, כדי לענות על שאלה זו אין מנוס מלבחון את דברי המחבר. הרי עיקר הראיות המעידות בפנינו על כוונת המחבר הן דבריו. רק דרכם אנו יכולים להבין למה התכוון. בקטע שקראנו מתברר

מדברי המחבר שמסקנתו היא זו:

ניתן לפחות להטיל מס כואב על ההרגל המלוכלך שלהם.

טענה זו מובאת כאן בדיוק במלותיו של המחבר. הסיבה לכך אינה רק שבניסוח הזה נתקלנו בטיעון, אלא גם שאם נחרוג מהנוסח הזה אנחנו עלולים לייחס למחבר דברים שכלל לא התכוון אליהם. מתוך שיקולים אלה נגזר עקרון הפרשנות הראשון – עקרון הנאמנות.

הגדרה

עקרון הנאמנות: יש לפרש קטע מתוך נאמנות לדברי המחבר. כלומר, רצוי להיצמד ככל האפשר אל הנוסח המקורי של הטענות ואל מבנה ההיסקים כפי שהוא מופיע במפורש בטקסט.

אבל, בכל זאת, הנוסח המקורי של מסקנת הטיעון הנדון אינו הדרך הברורה ביותר להביע את כוונת הדובר באופן בהיר ומדויק. למשל, מתוך ההקשר מובן שהמחבר התכוון לומר שלא רק שניתן להטיל מס כזה – אלא שיש לעשות כך. ומה זה "ההרגל המלוכלך שלהם"? במקום להשתמש בייחוס ההוראתי הזה, המכיל במובלע את הטענה שהעישון הוא מלוכלך, יהיה ברור יותר – וגם נייטרלי יותר – להצביע על העישון במישור, פשוט באמצעות המלה 'עישון'. מסתבר שיש למתן (לאזן, לרסן) את עקרון הנאמנות באמצעות שני עקרונות נוספים:

הגדרה

עקרון הבהירות: יש לנסח את טענות הטיעון בצורה הברורה ביותר, כלומר במלים המביעות בדרך הברורה והפשוטה ביותר בדיוק מה שהמחבר התכוון לטעון. (בהירות, אם כך, כוללת גם דיוק.)

הגדרה

עקרון הנייטרליות: יש לנסח את טענות הטיעון באופן הנייטרלי ביותר, ללא שפה משוחדת או ייחוסים הוראתיים.

בהתאם לעקרונות אלו ניתן לשכתב את המסקנה הנדונה כך:

יש להטיל מס כבד על עישון.

אף שאין אלה בדיוק מלותיו של המחבר, סביר להניח שזו אכן כוונת דבריו המדויקת (או מה שהוא אמר **למעשה**). כלומר, סביר להניח שאם נשאל אותו "האם זה מה שטענת?" הוא יענה בחיוב. אך בכל זאת, פירוש זה עדיין בעייתי. נניח שמישהו הגיב כך:

איזה רעיון מגוחך! אפשר להטיל מס על הכנסות, על מכירות וקניות, ואפילו על רכוש – אבל זה בכלל לא מעשי להטיל מס על פעולה, כמו עישון. מה – יעמדו על כל אחד עם סטופר כדי למדוד כמה הוא מעשן? מצד אחד, יש משהו בטיעון הזה. הרי אי־אפשר להטיל מס על מעשה העישון כפי שמטילים מס על משכורות, סחורות וכדומה. מצד שני, יש משהו לא הוגן בהתנגדות הזו, כי סביר להניח שלמרות המלים שבהן נקט, המחבר התכוון למיסוי על **קניית** מוצרי טבק, ולא על העישון עצמו. בפירוש זה מסתמכים כבר על עיקרון נוסף.

הגדרה

עקרון החסד: יש להניח שהמחבר הוא אדם סביר – או לפחות אינו טיפש גמור. כלומר, אין לייחס לו טענה מגוחכת או היסק לגמרי לא סביר.

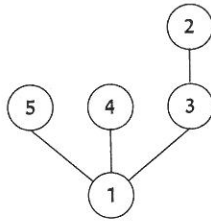
על־פי עקרון החסד, מוטב לנסח את מסקנת הטיעון כך:

יש להטיל מס קנייה כבד על מוצרי טבק.

ואם נמשיך לחלץ את הטיעון לפי עקרונות הפרשנות, נקבל משהו כזה:

- (1) יש להטיל מס קנייה כבד על מוצרי טבק.
- (2) העישון מזיק למעשן ולכל מי שסביבו.
- (3) יש להוריד את שיעור העישון.
- (4) מחיר גבוה יותר של מוצרי טבק עשוי להרתיע אנשים מלעשן.
- (5) מגיע לממשלה לקבל בחזרה את מה שהעישון עולה לה.

תרשים קווי הנימוק נראה כך:

ברור שאין זו הדרך היחידה לפרש את הטיעון לפי עקרונות הפרשנות. סיבה אחת לכך היא שעקרונות הפרשנות הם רק בבחינת קווים מנחים. כלומר, הם מצביעים על אילוצים כלליים בלבד, בלי לקבוע פירוש כזה או אחר באופן חד-משמעי. יתר-על-כן, במקרים רבים הכללים אפילו סותרים זה את זה: הנוסח הברור ביותר אינו בהכרח הנוסח המקורי, הנוסח הנייטרלי ביותר אינו בהכרח הברור ביותר, וכן הלאה. לכן, כשאנו מסתייעים בעקרונות הפרשנות, עלינו לשקול את כולם יחד במאמץ להגיע לפירוש הטוב ביותר.

טענות מובלעות

המתח בין עקרונות הפרשנות בולט

במיוחד במקרה של טענות מובלעות, אשר כלל אינן באות לידי ביטוי מפורש. קחו, למשל, את ההיסק מ- (2) ל- (3):

העישון מזיק למעשן ולכל מי שסביבו.
∴ יש להוריד את שיעור העישון.

האם סביר להסיק את המסקנה הזאת על בסיס ההקדמה בלבד? כלומר, האם הקדמה זו מספיקה כדי להוביל בהכרח אל המסקנה? או האם אנחנו זקוקים להקדמה נוספת כדי לקבל בוודאות את המסקנה? כדי לענות על שאלות אלה יש להפעיל את הדמיון – לבנות לדמיון מצב שבו מישהו יקבל את ההקדמה, ובכל זאת ידחה, ובצדק, את המסקנה. כיצד יכול מישהו לחשוב שהעישון מזיק למעשן ולכל מי שסביבו, בלי לחשוב שיש להוריד את שיעור העישון? מישהו עשוי לחשוב, למשל, שהנזק הנגרם על-ידי עישון הוא דווקא העונש הראוי למעשנים ולכל השוהים בקרבתם. אם כן, ההקדמה אינה מספיקה כדי להסיק את המסקנה ללא הקדמה נוספת, כגון:

לא מגיע לאף אחד לסבול את הנזק הנגרם על-ידי העישון.

לכן, על-פי עקרון החסד ניתן לחשוב שטענה זו היא למעשה חלק מהטיעון אף שלא נאמרה במפורש. ואולם, עקרון הנאמנות אומר לנו לא לייחס למחבר דברים שלא אמר. נוסף לכך, הוספת טענות מובלעות עלולה לסבך את פירוש הטיעון, בניגוד לעקרון הבהירות. כדי להכריע בין עקרונות הפרשנות במקרה של טענה מובלעת, נסתמך על שלושה קריטריונים:

1. האם סביר להניח שהמתבר היה מקבל את הטענה המוצעת כטענה שלו?
2. האם הטענה באמת מחזקת את אחד ההיסקים?
3. האם הכללת הטענה תורמת באופן משמעותי לדיון בטיעון?

נרשום במפורש טענה מובלעת רק אם התשובות לכל השאלות האלה חיוביות. כדי לציין שהטענה מובלעת, נשתמש בסוגריים מרובעים ובקווים מקוטעים:

אבל ההקדמות של הטיעון הזה לא נאמרו על-ידי המחבר הראשון, אפילו לא במובלע. במקום להתייחס לנימוקים האמיתיים הניתנים בעד מס עישון, מי שמגיב כך מייחס ליריבו נימוקים אחרים, שהרבה יותר קל לתקוף אותם.

הגדרה:

איש קש הוא טיעון המיוחס למישהו במקום טיעונו האמיתי, מתוך הערכה שיהיה קל יותר לתקוף טיעון זה.

דוגמא:

הטיעון המבוסס על הקדמות (א) ו-(ב) הוא איש קש במקרה הנדון.

2. העישון מזיק למעשן ולכל מי שסביבו. [מ2) לא מגיע לאף אחד לסבול את הנזק הנגרם על-ידי העישון].
3. צריכים להוריד את שיעור העישון.

איש קש

כמו כל סטייה מעקרון הנאמנות, ייחוס של טענות מובלעות הוא תמיד טעון סיכון, כי המחבר עלול להכחיש את הטענה המיוחסת לו. אך לפעמים "טעות" כזו נעשית בכוונה. נניח, למשל, שבתגובה לקטע הנדון מישהו הגיב כך:

אלה שרוצים להטיל מס על סיגריות טועים, כי השימוש בסיגריות אינו פשע, הדורש עונש כזה.

תגובה כזאת מייחסת למחבר הראשון טיעון כזה:

(א) העישון הוא פשע.

(ב) מס על סיגריות הוא עונש מתאים לעישון.

יש להטיל מס על סיגריות.

תרגילים

- עברו על רשימת הטענות המוצגת במסגרת הטיעון בעד מס קנייה על מוצרי טבק, והסבירו כיצד עקרונות הפרשנות מצדיקים את הניסוח של הטענות.
- מצאו בקטע מודפס טיעון המכיל כחמש טענות, תנו לו פירוש (רשימת הטענות ותרשים קווי הנימוק) ונמקו את הפירוש לפי עקרונות הפרשנות הנדונים בפרק.
- תנו דוגמא משלכם לאיש קש.

מבט מלמעלה

בפרק זה ראינו כיצד עקרונות כלליים מכוונים אותנו בפרשנות נכונה של טענות וטיעונים. בכך סיימנו את הדיון בכל מה שקשור לחילוף הטיעון מהקטע המכיל אותו. לאחר שחילצנו טיעון, והוא עומד לפנינו בצורה ברורה ומסודרת, השאלה המתבקשת היא: האם הטיעון הוא טיעון טוב? לשאלה זו נפנה עכשיו.

